

CZU: 343.435:343.9

DOI: 10.5281/zenodo.7348757

VIOLENȚA PSIHOLICĂ ÎN DREPTUL PENAL

BUGA Larisa,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Decanul Facultății de Criminologie și Științe Juridice,
Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată
ORCID: 0000-0001-9548-4009

In this article, the authors address issues related to psychological violence from a legal-criminal point of view. The notion of psychic violence is analyzed in the whole notion of violence. At the same time, the authors examine some risk factors of the phenomenon of mental violence. Attention is drawn to the profile of the psychologist and to some of the fathers. Victims of psychological violence are an issue of interest addressed at the end of this study.

Keywords: violence, psychological violence, criminal law, abuse,

Conceptul violenței psihice în ansamblul noțiunii de violență. Diferite aspecte ale problemei date au devenit obiect de discuție la nivel național și internațional pentru experți autohtoni și străini, savanți, autoritățile de stat, care au arătat necesitatea și actualitatea cercetărilor multilaterale asupra fenomenului violenței psihice.

Prima dificultate a subiectului tratat constă în definirea diferitor elemente ale acestuia, și anume a ideii de violență, pe de o parte, din cauza nivelului înalt de abstractizare ce-l comportă conceptul respectiv, iar pe de altă parte, fiindcă el se sprijină pe scheme bine înrădăcinate în conștiința socială și care se aplică zi de zi unui spectru foarte larg de acțiuni individuale sau fenomene sociale eterogene (delincvență, hulanism, terorism, criminalitate transnațională, conflicte interetnice, etc.).

Violența pătrunde în toate sferele vieții sociale. Astfel, suntem obișnuiți să auzim despre violență în artă, în limbaj, în sport. Prin urmare, cuvântul violență a ajuns să desemneze aproape orice ciocnire, orice tensiune, orice raport de forțe, orice inegalitate, orice ierarhie, menționează sociologul Chesnais [1, p. 8].

Literatura de specialitate conține un mare număr de definiții ale violenței. Vom încerca să prezentăm atât formulări elaborate de sociologi, psihologi, cât și de juriști. Profesorul V.Bujor analizează pericolul social al criminalității pentru societatea moldovenească, făcând referire la actele de violență și necesitatea contracarării acestora. În acest context, este definită violența ca fiind influența unui subiect de raport social (personalitate, grup social, clasă, stat) asupra altui subiect; un act de aplicare a forței, redus la constrângere, reprimare directă sau nimicire a obiectului de violență [2, p. 10-14]. V.Bujor concluzionează asupra

faptului că comportamentul violent prezintă prin sine o afirmare a propriei persoane pe contul altui subiect al raportului social. Prin analiza unor indicatori statistici referitor la factorii care generează comportamentul violent, autorul citat insistă asupra diferențierii pericolului social al criminalității la general și al criminalității de violență în special, precum și asupra necesității de prevenire și combatere a acestora de la general la particular.

Tot aici, criminologul **V. Bujor opinează asupra faptului că noțiunea de violență operată în dreptul penal și cea din criminologie diferă [3, p. 94].**

Organizația Mondială a Sănătății a propus o definiție a noțiunii de violență, care ia în considerație toate situațiile posibile ce ar putea fi caracterizate ca fiind acte de violență. Violența este, în opinia acestei organizații internaționale, rezultatul “utilizării intenționate sau amenințării deliberate cu forța fizică sau cu puterea contra propriei persoane, contra unei alte persoane sau contra unui grup sau comunitate, care produce sau riscă să producă un traumatism, un deces, un prejudiciu moral, o traumă sau o carență” [4, p. 3].

Dacă e să ne referim la doctrina penală, consemnăm că L.A. Kolpakova afirmă: “Violență criminală este fapta infracțională intenționată, exprimată în influențarea asupra organismului unei alte persoane sau asupra psihicului acesteia ori în expunerea unei alte persoane unor condiții periculoase pentru viață sau sănătate, împotriva voinței acesteia, care fie este îndreptată spre cauzarea de prejudicii vieții, sănătății sau integrității corporale, de suferințe fizice sau psihice, de restrângere a libertății, fie servește ca mijloc de constrângere în vederea comiterii nedorite de către această persoană a unor acțiuni sau inacțiuni” [5, p. 110]. O părere similară este exprimată de F.M.Djavadov: “Violența reprezintă influențarea socialmente periculoasă, ilegală și intenționată asupra organismului unei persoane, realizată împotriva voinței acesteia și îndreptată spre cauzarea de prejudicii vieții sau sănătății R.D.Șarapov opinează: “Noțiunea de violență nu poate include prejudiciile fizice cauzate din imprudență, care s-au produs ca rezultat al aplicării violenței”. După R.A. Bazarov, “violența reprezintă aplicarea intenționată a forței fizice asupra unei alte persoane, care este îndreptată spre lezarea inviolabilității corporale a persoanei sau spre cauzarea de prejudicii sănătății sau vieții acesteia”. Nu în ultimul rând, L.V. Serdiuk susține: “Violența este o noțiune socio-juridică. Prin urmare, definirea ei nu este posibilă fără a se face referire la caracteristicile sociale și juridice ale violenței. Aceste caracteristici presupun aceea că influențarea violentă asupra unei persoane sau a unui grup de persoane este întotdeauna realizată împotriva legii, contrar voinței victimei sau în pofida voinței acesteia, cu intenție, provocându-se sau putându-se provoca prejudicii sănătății persoanelor sau daune intereselor publice. Cauzarea fără vinovăție sau din imprudență de prejudicii individului sau societății își pierde

caracterul de violență, chiar dacă vor fi prezente toate celelalte caracteristici sociale și juridice ale violenței” [4, p. 3].

În domeniul psihiatric violența este considerată o acțiune umană ce presupune intensificarea brutalității, realizate cu ajutorul forței, aceasta fiind orientată împotriva unei persoane, situații, instituții, comunități sau împotriva oricărui alt obiect, acțiune în urma căreia obiectul poate fi distrus [6, p. 531]. Sociologii S.Rădulescu și D.Banciu afirmă că violența reprezintă acele acte antisociale care lezează viața, demnitatea, integritatea corporală și sănătatea persoanei, iar mijloacele de înfăptuire sunt constrângerea, abuzul, panica etc. [7, p. 189]

În doctrina juridică națională reprezentată de criminologul și profesorul Bujor V., violența este calificată ca influența exercitată asupra unui subiect al raportului social; un act de aplicare a forței, manifestat prin constrângere, reprimare sau chiar prin nimicirea acestui subiect. Atare influență are drept scop realizarea intereselor și satisfacerea propriilor necesități contrar voinței și dorinței cuiva, în detrimentul intereselor altui subiect.[8, p. 10].

În continuare, subiectul care v-a necesita o atenție mai specială, este noțiunea de *violență psihică*. Primul lucru care v-a fi menționat, este faptul că un aport considerabil în delimitarea fenomenului violenței psihice l-a adus adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova, în anul 2007, a unei legi organice prin care statul recunoaște fenomenul în calitate de problemă socială gravă prin care își asumă un angajament de a interveni în soluționarea actelor de violență în familie, oferind în acest scop mecanisme concrete, stabilind autorități și instituții abilitate cu funcții de prevenire și combatere a fenomenului dat. Astfel, Legea Republicii Moldova nr. 45 din 01.03.2007 *Cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie* în art. 2 stabilește că prin *violență psihică* se înțelege impunerea voinței sau a controlului personal, provocarea stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovire a animalelor domestice; neglijare; implicare în viața personală; acte de gelozie; impunerea izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni; interzicerea realizării profesionale, interzicerea frecventării instituției de învățământ; deposizare de acte de identitate; priver intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar[9]. Exact aceeași interpretare o găsim la lit.c) pct.5 al Hotărârii Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, nr.270 din 08.04.2014 [10].

Autorul Munteanu R. afirmă că violența psihică este o acțiune care este exteriorizată prin crearea unei dependențe față de o terță persoană, șantajul, hărțuirea, denunțarea calomnioasă etc. [11, p. 82] Alt autor, V.Gherasimenco, adaugă că violențele psihice se pot manifesta prin insulte, certuri, amenințări sau șantaje. Acestea au un aspect imoral și afectează psihicul celui lezat. [12, p. 55].

Criminologul autohton V.Bujor afirmă că violența psihică nu poate fi interpretată în mod extensiv, aceasta fiind redusă la amenințarea cu aplicarea violenței fizice. Criticile nefondate, insultele, nu constituie și nu pot constitui forme de manifestare a violenței. [13, p. 13].

Într-un alt studiu de-al său, Bujor V. conchide că manifestările violente ale individului din punct de vedere psihic sunt alimentate de un șir de factori:

- factorii biologici (manifestările interne ale bolii sau ale unui sindrom – ofensă, provocare, consum de alcool, frustrare etc.);
- factorii economici (șomajul, industrializarea, nivelul de trai, crizele economice);
- factorii socioculturali (familia, nivelul de instruire școlară, timpul liber, starea socială, mass-media, influența nocivă a anturajului etc.) [14, p. 30].

După cum afirmă E. Balica, prin violența psihică se înțeleg toate acțiunile care aduc atingere sau care încearcă să aducă atingere integrității psihice sau mentale ale unei alte persoane; violența verbală – se exprimă prin intermediul debitului verbal, violenței percepute în voce, ton, criză, altfel spus, ține de modul de comunicare [15, p. 32].

Autorul român Al.Boroi înțelege prin violență psihică un tip de comportament care este, în general, calificat drept un atac la persoană și la demnitatea ființei umane și poate îmbrăca una din următoarele forme: replici sarcastice, luare în derodere, observații răutăcioase sau umilitoare, amenințări, izolare, dispreț, brutalitate, insulte în public [16, p. 18].

Autorul N.Corcea prezintă ideea că violența psihică constă în expunerea repetată a victimei la situații al căror impact emoțional depășește capacitatea sa de integrare psihologică. Aceasta se poate manifesta și izolat prin injurii, amenințări, intimidări, umiliri verbale și nonverbale; terorizări; restrângeri ale libertății de acțiune; denigrări; acuzații nedrepte; discriminări; ridiculizări și alte atitudini ostile sau de respingere față de copil; uciderea animalelor domestice preferate, privarea de satisfacerea nevoilor personale esențiale (mâncare, somn etc.) [17, p. 54].

Autorii F.Gilles și A.Neculau [18, p. 49-50] ne comunică faptul că violența psihică este identificată ca fiind cea mai frecventă formă de violență domestică, dar și cea mai puțin observabilă și mai puțin mărturisită. Este un tip de violență agravat astăzi de societatea însăși, dar ea a existat și în trecut, fiind un tabu.

Autorii A.Cicala și D.Nicolaescu făcînd o reflecție asupra pericolozității

fenomenului violenței psihice, constată că violența psihică este catalizatorul recurgerii femeilor la avort legal, dar, cu părere de rău, și la un avort criminal. Agresiunile și violența sistematice din punct de vedere psihic induc femeia într-o stare de tulburare psihică, menită să acționeze, fără conștientizarea acțiunilor ce le întreprinde [19, p. 75]. Într-același spectru de idei, autorul autohton O.Gagauz, spune că comportamentul persoanelor care provin din familii violente, pe viitor, va determina violență asupra partenerului de viață, manifestată în special sub formă de violență psihică. Este regretabil faptul că în urma acestor acțiuni amorale și pasibile de răspundere penală, femeia însărcinată recurge la cea mai ușoară cale, care din punctul său de vedere este și cea mai corectă, la un avort ilegal [20, p. 21].

Referitor la ideea expusă mai sus, este relevantă și concluzia formulată de constituționalistul autohton, doctorul în drept, T.Cîrnaț care afirmă că violența aplicată de către criminal poate fi nu doar fizică și psihică. Despăgubirea poate fi plătită și în cazurile aplicării violenței psihice intenționate care a cauzat moartea victimei sau vătămarea gravă a sănătății [21, p. 14]. În acest temei, Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr. 45-XVI din 01.03.2007 face referire la *prejudiciu moral* care este ocazare a suferințelor fizice și/sau psihice, care conduce la umilire, frică, înjosire, incapacitate de apărare împotriva violenței, la sentimente de frustrare și la alte consecințe cu caracter similar.

După cum conchide autoarea Koreneva L., în ceea ce privește conceptul de violență psihică, determinarea conținutului acesteia continuă încă să fie problematică [22, p. 130]. Deoarece componența de infrațiune a violenței în familie este una materială, adică pentru încadrarea juridică corectă este necesar să fie probate consecințele prejudiciabile, iar în cazul violenței psihice consecințe sunt la nivel psihologic sau emoțional, care pot fi identificate doar printr-o expertiză psihologică. În practica judiciară, pentru identificarea consecințelor violenței psihice se mai practică evaluarea psihologică a stării victimei violenței în familie de către un specialist-psiholog, în urma căreia se întocmește un raport de evaluare psihologică, care la rândul său servește ca mijloc de probă în vederea confirmării afecțiunilor psihologice. Însă după parerea mea violența psihologică reprezintă insulte grave, santajuri, amenintare folosite de către agresor împotriva victimei care dorește de o controla victima într-o situație și duce la o instabilitate emoțională negativă a victimei care poate provoca suferințe psihologice și stări de tensiune.

În urma celor expuse mai sus, subliniem că amploarea fenomenului violenței psihice reprezintă una dintre cele mai grave probleme sociale cu care se confruntă societatea contemporană. Anual, mii de persoane devin victime ale acestui flagel care poate duce în final la consecințe mult mai grave atât pentru

victime, cât și pentru făptuitori. Și aceasta deoarece:

- violența psihică are la rădăcina sa abuzul, adică actul prin care se produc tulburări psihologice emoționale sau expuneri la situații periculoase, sau percepute a fi periculoase de către o persoană dintr-o categorie subordonată;
- violența psihică în varianta sa ordinară este determinată de putere și manifestarea acesteia prin exploatare, constrângere, manipulare, folosirea poziției de superioritate în folosul propriu, iar în varianta sa atipică, lipsa de putere și conștientizarea acesteia determină violența, devenind chiar agresivitate distructivă.

Factori de risc ai fenomenului violenței psihice. Problematika riscului prezintă interes, deoarece riscul are tangență cu succesul. Succesul poate fi tratat diferit, dar nimeni nu neagă faptul că pentru a-l atinge este nevoie de a merge la risc.

Din perspectiva riscurilor provocate, victimele violenței psihice sunt traumatizate atât fizic, cât și emoțional, nu numai în timpul actului de violență, dar și în perioada ce urmează. Sindromul post traumatic include reacții fiziologice, emoționale și comportamentale drept rezultat al agresiunii trăite și al periculozității recidivei, manifestându-se în două faze [23, p. 83]:

a) faza acută nemijlocită, în perioada căreia victima se află în stare de criză, activitatea ei normală fiind dereglată. Această fază generează un șir de comportamente specifice:

- Reacția nemijlocită. Imediat după acest eveniment victima manifestă un comportament isteric și fobic. Nu este un comportament obligatoriu. Dimpotrivă, victimele vorbesc despre o gamă foarte largă de reacții emoționale din perioada post traumatică. Reacția fizică și emoțională poate fi atât de intensă, încât victima poate fi marcată de șoc, depresie și teamă exagerată care dezorganizează conduita. Se evidențiază două tipuri principale de reacții: exprimate și controlate: 1) stilul expresiv - în timpul interviului femeia manifestă fobii, furie, anxietate; și 2) stilul de control - reacțiile sunt dirijate și controlate. Se comportă de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, emoțiile reale sunt camuflate.

- Reacția fiziologică. În urma actului de violență fizică sau sexuală femeile descriu o multitudine de reacții fiziologice. De regulă, spun că le doare atât corpul sau unele părți ale corpului: îndeosebi mâinile, picioarele, capul, pieptul etc. Se înregistrează: dereglarea somnului; insomnia; coșmaruri; dereglări ale instinctului alimentar; lipsa apetitului sau creșterea exagerată a apetitului; dureri de burtă, stări de vomă, pierderea sau diminuarea simțului gustativ.

- Reacția emoțională. Victima violenței psihice se simte vinovată, înjosită, rușinată, este marcată de fobie, stres, depresie și anxietate. Acestea sunt trăiri emoționale ce stau la baza sindromului nominalizat anterior. Multe victime susțin

că și-au văzut moartea cu ochii. Trăirile emoționale variază de la remușcări, degradare, vinovăție, rușine, disconfort, până la furie, dorința de a se răzbuna, ură față de bărbați. Varietatea trăirilor emoționale determină modificarea frecvență a dispoziției. Unele victime ale violenței psihice conștientizează că emoțiile lor nu corespund situației în care se află. Ele consideră că au devenit foarte iritate, impulsive în primele zile sau săptămâni după incident. Crește neîncrederea în propria persoană, anxietatea, suspiciunea.

- Reacția cognitivă. Încearcă să se debaraseze de gândurile negative, dureroase, dar conștientizează că ele nu le dau pace. Se gândesc cum ar fi putut evita violența, ce ar fi trebuit să facă sau să nu facă pentru a nu o provoca. Se simt vinovate. Mult mai greu le vine victimelor care încearcă să-și controleze, să-și camufleze reacțiile și sentimentele. În exterior acestea par a fi foarte calme, de parcă nu li s-ar fi întâmplat nimic - interiorul însă este perturbat de emoții negative. Durata acestei faze are caracter individual, de la caz la caz ea poate dura de la câteva zile la câteva săptămâni.

b) faza reorganizării - are o durată mai mare, în care victima conștientizează importanța și urmările actului violent, a schimbărilor care au survenit în viața ei[24, p. 99]. Violența psihică duce la schimbarea ritmului și activității nu numai în perioada acută nemijlocită, dar și în perioada imediat următoare care are o durată mult mai mare – luni sau ani întregi. Sunt mai multe circumstanțe care asigură ieșirea din criză: stilul personal al victimei, particularitățile ei psihologice, oamenii care o înconjoară, susținerea și ajutorul lor, cât și atitudinea acestora față de ea după incident. Pe parcursul procesului de reorganizare victimele violenței psihice trebuie să depășească următoarele momente:

- Schimbări în stilul de viață. De obicei, în urma actului de violență trăit survin schimbări în multe aspecte ale vieții. Totuși, unele persoane victimizate continuă să îndeplinească obligațiile cotidiene, merg la lucru, la studii, dar se simt incapabile de a se încadra în activitate. O altă categorie de persoane aplică alt stil de viață – preferă să-și petreacă timpul acasă, practic nu ies nicăieri, nu lucrează. Cel mai adesea victima caută ajutor la familia de origine, de la care este sigură că va primi susținere și în cadrul căreia se simte în siguranță (acest lucru se întâmplă bineînțeles în cazurile ideale în care victima are relații bune cu familia de origine). În alte cazuri femeile victime simt nevoia de a se mișca, de a pleca undeva, de a schimba locul de trai. O explicație posibilă ar fi că dorința este generată de nevoia de a fi în siguranță, de frica de soț - de aceea își schimbă adresa, numărul de telefon.

- Visele și coșmarurile reprezintă simptomul principal care continuă să se manifeste în perioada respectivă. Victimele violenței psihice descriu două tipuri de visuri: a) coșmaruri care actualizează actul de violență în urma căruia a avut de

suferit, visează agresorul de care încearcă să se apere dar nu reușește; b) vise care reflectă faza terminală a actului de violență apar mai târziu. Cîntinutul visului nu se schimbă, dar se schimbă subiectul (femeia intră în rolul agresorului sau a celui care ripostează - este cea care săvârșește actul de violență).

- Fobiile. Un mecanism de autoapărare îl constituie cultivarea fobiilor specifice situației în cauză. Femeia se teme să rămână singură, să aibă relații sexuale, să se întâlnească cu agresorul. Se cere a se constata dacă fobiile sunt generate de realitate sau de fantezii.

- Reacția complexă la violența psihică. Există victime care pot vorbi despre greutățile pe care le întâmpină în aceste perioade. Ele au nevoie de consultații mai îndelungate și mai intensive. Acestea pot dezvolta și alte sindroame: depresia de lungă durată, abuzul de alcool sau utilizarea altor substanțe psihoactive, comportamentul suicidal sau psihopat, regresia, refuzul de a trăi o viață normală, dorința de a declanșa conflicte familiale. Studiul acestor date facilitează activitatea ulterioară a asistentului social.

- Reacția slabă la violența psihică. Acest tip de reacție apare la victimele care nu vorbesc cu nimeni despre cele întâmplăte, nu-și exteriorizează emoțiile. Ca rezultat, victima devine închisă în sine. Pentru a clarifica problema, consultantul trebuie să-i adreseze o serie de întrebări adecvate situației. Cel mai potrivit lucru în acest caz este de a-i insufla curaj și optimism. Trebuie să înțelegem motivele care determină victima violenței să păstreze tăcerea.

Efectele violenței psihice asupra victimelor au fost identificate în formulă generală. Evident, ele capătă o conotație strict individuală care diferă de la caz la caz. Specialistului îi revine misiunea de a constata în mod individualizat impactul violenței asupra victimei și de a realiza intervenția pornind de la specificul profilat, iar planul de intervenție va fi realizat de echipa multidisciplinară.

Profilul psihologic al unor tipuri de agresori. La momentul actual, criminologii studiază personalitatea infractorului din perspectiva relevării rolului ei în etiologia actului infracțional și utilizării posibilităților de influențare asupra acestuia pentru a nu admite repetarea acțiunilor infracționale. Din punct de vedere al criminologiei, anume personalitatea infractorului poartă în sine cauzele săvârșirii infracțiunii, este veriga principală a întregului mecanism al comportamentului criminal, iar acele particularități ale ei, care generează un astfel de comportament, trebuie să formeze obiectul nemijlocit al profilaxiei.

După cum menționează autorul moldovean Gh.Gladchi [25, p.16], criminologia încearcă să dea răspuns la următoarele întrebări: ce prezintă personalitatea infractorului; există ea oare; care sînt particularitățile ei și de ce, spre deosebire de alții, adoptă modelul comportamentului criminal; care este rolul ei la comiterea infracțiunii; cum trebuie de influențat asupra ei ca să nu

admitem mai multe manifestări infracționale.

În continuare vom prelungi cu faptul că criminologia operează cu conceptul de personalitate a infractorului ca variantă a personalității umane. Literatura de specialitate tratează două viziuni asupra conceptului de personalitate umană [26, p.207]. Criminologii ruși definesc personalitatea infractorului pornind de la conceptul filozofic de personalitate umană. Conform acestei opinii, conceptul de personalitate umană fixează numai trăsăturile ei sociale. Așadar, personalitatea umană este imaginea socială a individului, adică rezultatul procesului dezvoltării sociale, formării și activității sale în societate.

Кузнецова Н.Ф. [27, p.44] afirmă că personalitatea umană este sistemul trăsăturilor, proprietăților și calităților sociale și psihice ale subiectului relațiilor sociale și este constituită din trei componente sau subsisteme:

- statutul social al personalității (apartenența persoanei la un anumit grup social, grup social-demografic: sexul, vârsta, studiile, starea civilă, etnia etc.);
- rolul și funcțiile sociale ale personalității;
- caracteristica moral-psihologică, care reflectă atitudinea personalității față de valorile sociale și funcțiile sociale exercitate. Cele mai stabile atitudini ale persoanei creează sistemul de valori sau interese și motivația comportamentului acesteia.

În literatură criminologică română personalitatea umană este examinată într-o accepțiune largă ca unitatea bio-psiho-socială. Astfel, afirmându-se că integrarea în societate a ființei umane depinde într-o măsură importantă de componenta biologică a individului și este operată de sistemul nervos central. Prin natura lor, preponderent biologică, se caracterizează astfel de componente ale personalității ca: aptitudinile, temperamentul și caracterul. Așadar, personalitatea umană este și o consecință a eredității.

Personalitatea infractorului este un produs al procesului de socializare în care are loc însușirea și asimilarea de către individ a valorilor, normelor, dispozițiilor, modelelor de conduită caracteristice societății respective, comunității sau grupului social [28, p. 109]. Socializarea poate fi pozitivă sau negativă. Procesul de formare a personalității este un proces interacționist și nu se desfășoară sub influența unilaterală a factorilor sociali. Așadar, personalitatea este o consecință a interacțiunii dialectice dintre ansamblul caracteristicilor organizării interne a individului (factorii endogeni) și ansamblul factorilor mediului social (factorii exogeni).

Relațiile sociale formează decisiv personalitatea individual [29, p. 72] creând atât imaginea ei socială generală, cât și proprietățile și trăsăturile ei moral-psihologice (viziunile, convingerile, orientările valorice, aspirațiile, proprietățile intelective și volitive). Ansamblul respectiv de proprietăți și trăsături caracterizează personalitatea infractorului și determină comportamentul

infracțional al acesteia, inclusive în cazurile de violență în familie.

Ceea ce asigură perpetuarea violenței psihice de la o generație la alta, menținerea acestui fenomen, este toleranța socială crescută față de acesta. Atât timp cât se transmite transgenerațional, violența domestică este văzută ca un lucru normal, inerent oricărei familii. Și de ce am schimba aceasta normalitate cu care ne-am obișnuit? De ce am considera violența psihică un fapt care ar trebui incriminat? În aceste întrebări, pe care și le adresează o parte bună din cetățeni se manifestă ”complicitatea” între agresor și restul societății, pentru că primul rămâne nepedepsit datorită toleranței și acceptanței manifestate de cei de-ai doilea.

În continuare, propunem următoarea tipologie a persoanelor violente:

a) tipul 1 – persoane violente/antisociale; acest grup cuprinde indivizii cei mai violenți din punct de vedere fizic, sunt manipulatori și narcisiști, predispuși la consumul de alcool și drog;

b) tipul 2 – personalități de limită; acest grup cuprinde indivizi cu atașament deficitar, impulsivi, nesociabili, capricioși, hipersensibili, oscilează rapid între indiferență și furie;

c) tipul 3 – instabili emoțional; acest grup cuprinde 25% dintre persoanele violente și este alcătuit din indivizi al căror comportament este agresiv din punct de vedere emoțional.

Autorii din Republica Moldova, S.Brînza și V.Stati înaintează următoarea tipologie:

- *agresorul cu risc scăzut* – este descris ca un individ pentru care ofensa prezintă reprezintă primul incident violent (confirmat de victimă); nu a abuzat emoțional în antecedent, nu a avut un comportament haotic sau disfuncțional, nu a comis ofense pe perioada de separație);

- *agresorul cu risc mediu* – este descris ca persoana la care se regăsesc mai mult de doi factori de risc, de exemplu: abuz asupra copiilor, separări multiple, sau partener care a abandonat familia, relații întâmplătoare multiple, plângeri ale victimei, amenzi sau arestări pe motiv de violență psihică, alte infracțiuni în antecedent, fără prieteni;

- *agresorul cu risc înalt* – poate fi orice agresor care prezintă unul din următorii factori de risc: ofense comise în perioada separării, probleme medicale, arestări pe motive de violență psihică, probe admise pe perioada arestării, tentative de suicid sau omor, abuz de substanțe în antecedent sau stări de intoxicație atunci când a fost comisă agresiunea, negarea oricărei agresiuni sau infracțiuni, refuzul de a-și elibera partenerul.

La momentul actual, portretul psihologic al agresorului întrunește în sine următoarele caracteristici:

- Violență în familia de proveniență;

- Nivel jos al dezvoltării moral-spirituale;
- Tulburări la nivel organic, moștenire genetică nefastă;
- Tulburări ale comportamentului social-determinate;
- Climat educațional nefavorabil în familia de proveniență;
- Imagine greșită a dreptății;
- Autoapreciere inadecvată;
- Carență afectivă în copilărie;
- Patologii psihice de limită;
- Comportament dictatorial;
- Probleme cu afirmarea la serviciu;
- Comportament manipulativ;
- Abuz de alcool, dependență de droguri.

La fel, deosebim următoarele metode pe care la folosesc agresorii în contextul violenței domestice, și anume:

Metode de violență **fizică**: a împinge, a îmbrânci, a trage de păr, a bate, a lovi cu pumnii sau cu picioarele, a arde, a strangula, a împușca, a înțepa, a mutila genital, a omorî. Gravitatea agresiunilor fizice variază de la zgârieturi până la vătămări grave ale țesuturilor, ale danturii sau ale membrelor, provocând uneori handicapuri permanente sau chiar moartea. Violența fizică este nucleul dur al violenței, în care sunt incluse faptele cele mai grave: omorurile voluntare sau tentativele de omor, violurile, vătămrile corporale. Cu privire la acest tip de violență Chesnais subliniază că "violența în sensul strict, singura violență măsurabilă și incontestabilă, este violența fizică. Este un prejudiciu direct, corporal, contra persoanelor. Ea are un triplu caracter: brutal, exterior și dureros. Ceea ce definește este utilizarea materială a forței". Urmele, în cazul violenței fizice, se văd, cer spitalizare, analize, expertize. Violența fizică are o istorie mai lungă în câmpul conștiinței și cunoașterii umane, un "prestigiu" social mai mare.

La rândul ei, violența fizică cuprinde:

- violența fizică *activă*, prin care se provoacă celui alt membru de familie o serie de vătămări (lovirea cu pumnul sau piciorul, sugrumarea, îmbrâncirea, utilizarea armei). În cadrul acestui tip se înscriu mai multe forme: - violența fizică activă *directă* (aplicarea de lovituri cu folosirea armei sau doar a forței fizice); - violența fizică activă *indirectă* (provocarea unor daune fizice prin atragerea unei terțe persoane);
- violența fizică *pasivă*, care impune victimei izolarea, inclusiv refuzul de a-și vizita copiii. Aceasta, la rândul ei, include: - violența fizică pasivă *directă* (acte fizice în scopul blocării realizărilor scopurilor altuia); - violența fizică pasivă *indirectă* (neîndeplinirea unor însărcinări, prin care se blochează realizarea

scopurilor altuia).

Metode de violență sexuală: orice activitate sexuală forțată, incluzând ironii, glume cu aluzie sexuală, priviri fixe sau concupiscente, comentarii cinice, apeluri telefonice ofensatoare, propuneri de relații indecente, impunerea de a viziona materiale pornografice sau de a participa în industria pornografică, atingeri neplăcute, raport sexual prin constrângere, viol, incest, sarcini nedorite, acte de gelozie neîntemeiată, învinuire și insinuare cu referință la raporturi sexuale în afara cuplului. Violența sexuală reprezintă impunerea relațiilor sexuale contrar voinței partenerului.

Metode de violență psihologică (verbală): replici sarcastice, observații răutăcioase sau umilitoare, amenințări, izolare, dispreț, brutalitate, insulte în public. Acest tip de comportament este calificat drept un atac la persoană și la demnitatea ființei umane. Violența psihologică se caracterizează prin două forme:

- Violență psihologică **activă**, reprezentând agresiuni verbale periodice și susținute la adresa victimei, inclusiv poreclirea acesteia. Aceasta, la rândul ei, se subîmparte în: violența verbală activă *directă* (insinuare sau învinuirea neîndreptățită); violența verbală activă *indirectă* (bârfa și minciună în adresa altuia);

- Violență psihologică **pasivă**, care constă în întreruperea sau insuficiența relațiilor sociale și sexuale, oprirea accesului la bani sau la alte mijloace economice. Ea cuprinde: - violența verbală pasivă *directă* (neglijarea, refuzul de a vorbi, de a răspunde la întrebări); - violența verbală pasivă *indirectă* (refuzul de a da explicații sau de a-l apăra pe omul neîndreptățit în cazul când se posedă asemenea competențe). Violența psihică este identificată ca fiind cea mai frecventă formă de violență domestică, dar și cea mai puțin observabilă și mai puțin mărturisită. Este un tip de violență agravat astăzi de societatea însăși, dar ea a existat și în trecut, fiind un tabu.

Metode de violență economică: controlul inechitabil asupra bunurilor materiale, resurselor comune, fie că se referă la controlul bugetului pentru menaj, fie că la împiedicarea partenerei de a se angaja la un serviciu sau de a-și continua studiile. De obicei, sunt negate drepturile femeii asupra bunurilor comune. Violența economică este aceea care afectează bunurile materiale (distrugeri, degradări de bunuri). Chesnais susține că ea nu poate fi cu adevărat calificată drept violență, deoarece “violența este esențialmente un prejudiciu adus autonomiei fizice a unei personae”.

Metode de violență morală: comportament ce subminează sau diminuează tradițiile culturale ori religioase, ridiculizând-le, penalizându-le în scopul de a forța persoana să adere la un alt sistem de valori. Violența morală, sau simbolică, este o construcție intelectuală ce trimite la conceptul de autoritate, la modul în care se exercită raporturile de dominație. Din punctul de vedere al lui Chesnais,

pentru care violența adevărată este doar violența fizică, a vorbi despre violența morală este "un abuz de limbaj propriu unor intelectuali occidentali, prea confortabil instalați în viață pentru a cunoaște lumea obscură a mizeriei și a crimei".

Teoriile psihologice și psihiatrice ne furnizează o varietate de explicații ale comportamentului violent, printre care cele referitoare la personalitate - trăsături de personalitate, profil psihologic, apartenența la și rolul familiei disfuncționale, natura instinctuală umană, expunerea la violență - ca experiență personală directă sau indirectă, inclusiv mass media, abuzul de substanțe - droguri, alcool, comportamentul colectiv și individual, valori regionale și naționale. Este dificil a diferenția între aportul adus de diferitele discipline interesate de comportamentul violent și explicațiile care se dau acestuia, întrucât aceste discipline diferite au în câmpul lor de preocupări și investigații, într-un fel sau altul, comportamentul violent și problematica sa complexă [30, p. 63].

Sociologia și psihobiologia arată că investigațiile asupra indivizilor cîndamnați pentru violență au anumite trăsături de personalitate, anumite atribute definitorii care îi fac să se diferențieze semnificativ de alți indivizi, considerați normali și adaptați în cadrul societății în care trăiesc. Conceptualizările medicale - terminologia psihiatriei clinice și psihopatologiei, ca și cele psihologice, acordă prioritate unor concepte precum tulburări de personalitate, boala mentală, disfuncțiile biologice. În ultima vreme, stressul post-traumatic a căpătat importanța sa specifică în psihiatria clinică, impunându-se pentru valența sa explicativă, mai ales cînd este studiată victima și consecințele expunerii directe la acte de violență de contact. Actele violente diferă în motivație - motivele trecerii la act, în felul în care ele se exprimă, astfel încât trăsăturile de personalitate nu determină în mod singular comportamentul violent al individului. Evident că nu doar o trăsătură de personalitate este răspunzătoare de comportamentul violent exprimat fizic sau psihic de către personalitatea umană, după cum explicarea comportamentului violent și a agresivității nu se poate face numai prin determinisme genetice [31, p. 100].

Deși nimeni nu se naște violent, genele se pare că predispun anumiți indivizi la criminalitate, iar criminalitatea și agresivitatea se manifestă atunci cînd predispozițiile individuale interacționează cu circumstanțele sociale favorabile. Controverse există însă, mai ales din partea cercetătorilor care sunt înclinați să favorizeze explicațiile de natură socio-culturală. Sociologia, biologia și psihologia sunt disciplinele științifice cele mai direct interesate de fenomenul devianței. Ele furnizează explicații care nu se exclud, ci doar se completează, răspunzînd la aceeași întrebare: cum putem defini devianța și violența.

Victimele violenței psihice. Abordînd aspectele caracteristice ale victimei

violenței psihice, v-am începe cu delimitarea generală a termenului de *victimă*. Etimologia cuvântului “victimă” în limbile europene nu este încă clarificată definitiv de către lingviști. Se presupune că în Europa acest termen pentru prima dată purta un caracter ritual. Termenul francez „victime”, precum și cel englez „victim” au provenit de la latinescul „victima”, ceea ce inițial semnifica o ființă vie, sacrificată lui Dumnezeu. Alte limbi ale popoarelor europene conțineau echivalente proprii ale latinescului „victima”. Menționăm că Dicționarul explicativ al limbii române conține și următoarea semnificație a cuvântului victimă: (în antichitate) Animal sau om care era sacrificat unui zeu [32].

În literatura de specialitate sunt un șir de definiții ale noțiunii de victimă care scot în evidență victimele accidentelor rutiere, ale răzbunării, ale infrațiunilor, victimele eventuale, latente, potențiale etc. Există, de asemenea, noțiunile de victimă religioasă, politică, ideologică, economică, victimă a înșelăciunii, șantajului etc. și aceasta e departe de a fi lista completă a definițiilor concrete, particulare ale noțiunii de victimă.

Din punct de vedere juridic, noțiunea de victimă ne este prevăzută în art. 58 CPP al RM care prevede că „se consideră victimă orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infrațiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale”. Art. 59 CPP al RM stabilește că partea vătămată „este considerată persoana fizică sau juridică căreia i s-a cauzat prin infrațiune un prejudiciu moral, fizic sau material, recunoscută în această calitate, cîncorm legii, cu acordul victimei”. Recunoașterea ca parte vătămată se efectuează prin ordonanța organului de urmărire penală imediat după stabilirea temeiurilor de atribuire a unei asemenea calități procesuale (alin. (2) art. 59 CPP al RM).

Savantul rus Polubinski V.I. afirmă just că victima infrațiunii (sens victimologic) este o noțiune mai largă decât conceptul de parte vătămată. Victimă a infrațiunii poate fi orice om care a suportat o daună morală, fizică ori materială ca rezultat al acțiunii ilegale, indiferent de faptul dacă a fost sau nu a fost recunoscut în ordinea stabilită de lege ca parte vătămată a acestei infrațiuni. Cu alte cuvinte, victima este o noțiune victimologică, iar persoana vătămată – o noțiune procesualpenală (sau procesual-civilă, în funcție de cîncsecințele juridice ale daunei) [33, p. 50].

Unii autori propun definiții victimologice de victimă a infrațiunii mai limitate chiar decât noțiunea legală de parte vătămată. Astfel, Viola Ia. Rîbalskaia consideră că victimă este persoana fizică, căreia i s-a pricinuit, în urma atentatului criminal, o daună fizică, morală sau materială recunoscută prin sentința de condamnare rămasă definitivă [34, p. 36-41].

Criminologul german G ntber Kaiser consideră, în general, că din punct de vedere științific este puțin productiv a defini o noțiune specială de victimă a

infrațiunii, deoarece și infrațiunile economice, și criminalitatea funcționarilor publici („gulerășelor albe”) se caracterizează printr-o „victimitate foarte trecătoare”[35, p. 351]. Gladchi Gh. susține că „termenul de victimitate are aceeași semnificație științifică ca și termenul de vulnerabilitate victimală [36, p. 48-51].

Victimă a infrațiunii analizate poate fi oricare membru al familiei făptuitorului. După cum reiese din art.133¹ CP RM, noțiunea de *membru de familie* presupune două accepțiuni diferite, în funcție de lipsa sau prezența cînlocuirii făptuitorului și victimei: a) în condiția conlocuirii: persoanele aflate în relații de căsătorie, de concubinaj, persoanele divorțate, persoanele aflate în relații de tutelă și curatelă, rudele lor pe linie dreaptă sau colaterală, soții rudelor; b) în condiția locuirii separate: persoanele aflate în relații de căsătorie, copiii lor, inclusiv cei adoptivi, cei născuți în afara căsătoriei, cei aflați sub curatelă.

Particularitățile victimei violenței psihice, legate de vârstă, starea civilă, gradul de rudenie, faptul locuirii comune sau separate etc., pît fi luate în considerație la individualizarea pedepsei pentru infrațiunea analizată.

Se poate observa că noțiunea de membru de familie, utilizată în CP RM, este definită în spiritul practicii de interpretare a noțiunii “viață de familie” de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Curtea a preferat întîtdeauna o interpretare flexibilă a noțiunii de viață de familie. Sfera de aplicare a acestei noțiuni are relevanță în materia violenței psihice, pentru că interpretarea extensivă pe care o dă Curtea Europeană a Drepturilor Omului lărgeste sfera persoanelor care pît fi considerate victime sau făptuitori în cauzele de violență psihică.

Curtea ia în considerare evoluția moralei publice, structura familiei moderne, implicațiile unui divorț sau noile descoperiri medicale. Pe cale de consecință, o familie constituită în urma căsătoriei este întotdeauna protejată de art.8 al Convenției Europene pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În același timp, căsătoria nu este o condiție strict necesară pentru ca acest articol să devină aplicabil. De exemplu, în decizia CEDO din 18.12.1986 în cauza Johnston contra Irlandei, s-a stabilit că și cuplurile necăsătorite care locuiesc împreună cu copiii se bucură de viață de familie în sensul art.8 al Convenției Europene pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, cu condiția ca relația să fie una stabilă și să nu se deosebească de familia tradițională bazată pe căsătorie [7, p. 88]. În plus, conviețuirea nu este o condiție *sine qua non*, iar membrii de familie care nu locuiesc împreună, ca urmare a unui divorț, a unei separații în fapt sau a unui alt aranjament, se pot totuși bucura de protecția oferită de art.8 al Convenției Europene pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În astfel de cauze, Curtea analizează în detaliu toate circumstanțele cauzei pentru a stabili dacă situația de fapt se regăsește în sfera de

aplicare a art.8 al Convenției. Totuși, în ce privește relația dintre părinte și copilul său, jurisprudența este constantă, iar CEDO se bazează pe prezumția că art.8 al Convenției se aplică automat unei astfel de relații, indiferent de natura ei [37, p. 17].

În context, deși nu punem la îndoială necesitatea respectării de către Republica Moldova a prevederilor Convenției, considerăm neinspirată și nocivă includerea concubinilor în categoria membrilor de familie în sensul art.133¹ CP RM. Ne susținem poziția prin argumentul apărării familiei legitime rezultate din căsătorie. Căsătoria implică asumarea de responsabilități reciproce între soți, față de copii și societate. Concubinajul, dimpotrivă, implică eludarea asumării de obligații. Recunoașterea unor efecte identice sub aspect juridic înseamnă subminarea căsătoriei prin recunoașterea concubinajului ca alternativă legitimă. În principiu, o asemenea decizie nu este exclusă, dar reclamă o dezbatere mai largă, ce nu poate avea loc în contextul Codului penal, sub presiunea timpului. Nu putem trece cu vederea faptul că, în varianta sa în vigoare, textul art.133¹ CP RM implică recunoașterea în calitate de membri de familie inclusiv a celor care alcătuiesc cuplurile homosexuale. Or, făcând referire la dispoziția art.133¹ CP RM, și aceștia ar putea invoca o Conviețuire concubinală asemănătoare celei dintre soți, inclusiv relații asemănătoare celor dintre părinți și copii, în raport de copilul unuia dintre parteneri sau față de copiii crescuți fără a fi adoptați.

Luând în considerație această stare de lucruri, recomandăm legiuitorului excluderea sintagmei “de concubinaj”, din dispoziția art.133¹ CP RM. În alt registru, la momentul săvârșirii infracțiunii făptuitorul trebuie să știe sau să admită că este membru al familiei victimei și să urmărească săvârșirea infracțiunii de violență psihică nu asupra oricui, ci asupra persoanei având și ea o asemenea calitate specială. Dacă făptuitorul consideră, în mod întemeiat, că victima nu are calitatea de membru de familie, nu-i poate fi aplicată răspunderea în baza art.201¹ CP RM. Aceasta nu înseamnă însă că făptuitorul nu va răspunde pentru una din faptele prevăzute la art.145, 150, 151, 152, 155 sau altele din Codul penal ori la art.78 al Codului contravențional [38], a căror prezență nu poate fi pusă la îndoială.

Calitatea de membru de familie trebuie să existe în momentul săvârșirii faptei. Dacă această calitate a încetat (de exemplu, calitatea de soț (soție) a încetat ca urmare a desfacerii căsătoriei prin divorț), fapta nu va putea fi calificată pîntr-un art.201¹ CP RM (în condiția locuirii separate). De asemenea, nu va putea fi aplicată această prevedere, dacă făptuitorul și victima erau legați printr-o relație nulă sub aspect juridic (de exemplu, o relație de căsătorie nulă datorită bigamiei).

Nu este exclusă, în contextul analizat, eroarea de fapt. Astfel, dacă făptuitorul consideră eronat că victima are calitatea de membru de familie (deși în realitate victima nu are această calitate), urmărind aplicarea violenței tocmai asupra persoanei având o asemenea calitate specială, cele săvârșite urmează a fi calificate

ca tentativă la infraacțiunea prevăzută la art.201¹ CP RM. Aceasta întrucât acțiunea sau inacțiunea intenționată a făptuitorului este îndreptată nemijlocit spre săvârșirea infraacțiunii de violență psihică, și, doar din cauze independente de voința făptuitorului, această infraacțiune nu-și produce efectul.

În concluzie considerăm oportun propunerea unui șir de măsuri de intervenție pentru asistența victimelor violenței psihice:

1. Crearea unui mod de abordare filozofic coerent, avînd ca element central securitatea victimei. Reflecțiile de natură filosofică a proiectului se referă mai întîi la faptul cauzalității violenței. Opiniile privitor la această chestiune diferă mult, divizîndu-se în cîteva tipuri: a) violența își are originea într-un anumit tip de problemă psihologică a agresorului; sau în b) modul în care bărbatul și femeia se comportă ca un cuplu; sau în c) modul în care agresorul înțelege termenul de "a fi într-o relație de cuplu".

2. Un alt element-cheie al proiectului îl constituie elaborarea unor politici și protocoale pentru "cea mai bună practică" care să fie folosite de agențiile de intervenție care fac parte din procesul de reacție integrată.

3. Cel de-al treilea element component al proiectului este dezvoltarea unei rețele de comunicare între furnizorii de servicii. În temeiul acestui element DAIP a devenit pivotul comunicării între agențiile ce acordă asistență victimelor agresiunii și catalizatorul activităților de rezolvare a problemelor. Unii specialiști din cadrul sistemului judecătoresc din Duluth au afirmat, în acest sens, că existența unui grup independent care să se ocupe de unele probleme (legate de soluționarea cazurilor de violență în instanțele de judecată sau în cadrul agențiilor) aduce unele avantaje. Poate fi dificil uneori, din punct de vedere politic, ca un funcționar al unei agenții sau din cadrul sistemului judecătoresc să rezolve o anumită problemă împreună cu o altă agenție. Existența DAIP le oferă funcționarilor posibilitatea de a ridica unele probleme sensibile pe care nu le-ar fi comod să le abordeze în mod direct.

4. Următorul element important al proiectului îl constituie formarea unui sistem de monitorizare și urmărire, al cărui obiectiv principal este promovarea siguranței femeilor prin folosirea comună de către funcționarii publici a informațiilor într-o manieră care va face ca agresorii individuali să răspundă de actele comise, această responsabilitate răsfrîngîndu-se asupra diferitelor agenții din cadrul sistemului judiciar penal care se ocupă de violența domestică. Descriind funcțiile sistemului de urmărire din cadrul proiectului, putem menționa că prin intermediul acestuia se ține evidența victimei și a agresorului din momentul contactării ofițerului de poliție, urmînd apoi traseul: adăpost social, închisoare, sistem judecătoresc, cursuri de reabilitare, departamentul pentru eliberări condiționate etc.

5. Cel de-al cincilea element-cheie al proiectului se referă la asigurarea unei infrastructuri de sprijin pentru femeile agresate. O infrastructură de sprijin este o rețea de servicii comunitare, concepută pentru ajutorarea femeilor agresate în soluționarea problemelor cu care acestea se confruntă. Principalele servicii necesare unei activități coordonate între agenții de rezolvare a problemelor cauzate de violența domestică sînt: găzduirea în situații de urgență, consilierea juridică cu caracter confidențial a victimei, grupuri de sprijin și educaționale și asistența financiară care să permită femeilor să trăiască separate de agresorii lor. Cât privește, cel din urmă aspect - resursele financiare - consilierii pot oferi victimelor asistență în negocierea sistemului financiar și le pot oferi informații legate de ocuparea unui loc de muncă. De obicei, femeile care sunt victime ale violenței domestice se confruntă și cu șomajul, avînd venituri personale mai reduse. De aceea, realizarea independenței economice este vitală pentru femeile care depind financiar de partenerii abuzivi.

6. Un alt obiectiv fundamental al proiectelor de intervenție comunitară îl constituie sancționarea agresorilor și crearea oportunităților de reabilitare pentru aceștia. Modelul Duluth, în acest sens, a adoptat ideea că bărbații agresivi trebuie arestați și judecați, oferindu-li-se posibilitatea de a opta pentru ispășirea condamnării sau pentru eliberarea condiționată, de condițiile stricte de renunțare la violență și participare obligatorie la programul de intervenție pentru agresori. În cadrul acestui sistem, un agresor condamnat de un tribunal știe că departamentul pentru eliberări condiționate va monitoriza participarea sa la program și va ține legătura cu soția sa, procurorii, centrul pentru sănătate mintală și alte agenții implicate în acțiunile de intervenție comunitară coordonată.

7. Cel de-al șaptelea element-cheie al proiectelor de intervenție comunitară se referă la remedierea prejudiciilor aduse copiilor de violența îndreptată asupra femeilor. Măsurile care se adoptă în această direcție au ca temelie ideea că siguranța femeilor este intim legată de siguranța copiilor. Experiența centrului din Duluth arată, în același timp, că copiii nu pot fi protejați de consecințele violenței dacă nu se ține cont de dinamica puterii și controlului în familiile din care fac parte. Ignorarea acestei dinamici face ca prejudiciile aduse copiilor să se manifeste în continuare.

8. Ultima componentă esențială a unui proiect de intervenție comunitară trebuie să fie evaluarea reacției comunitare coordonate din punctul de vedere al securității victimei. Evaluarea în cadrul unor asemenea proiecte este apreciată ca fiind de ajutor la stabilirea priorităților, alocarea resurselor, facilitarea modificării structurilor și activităților programelor, semnalarea necesității redistribuirii personalului și resurselor. Rezultatele evaluării pot fi folosite pentru promovarea unor schimbări reale și oferirea unor informații pentru luarea unor decizii. Este

important ca evaluatorii să se întâlnească cu personalul proiectului și să analizeze cu atenție rezultatele evaluării și implicațiile acesteia. În domeniul violenței domestice, evaluatorul trebuie ales cu grijă, pentru a se putea realiza o armonizare a așteptărilor personalului proiectului cu cele ale persoanei care apreciază rezultatele activității, fapt care ne convinge de necesitatea angajării unui evaluator extern. În cadrul modelului Duluth relația care s-a stabilit între evaluatori și colaboratorii proiectului a fost una productivă, deși există întotdeauna și o anumită tensiune, care până la urmă a avut un caracter pozitiv, deoarece evaluatorii au putut cere personalului să examineze critic activitatea lor, să evite concluziile pripite privind cauzele și efectele violenței și să fie beneficiari informați ai rezultatelor cercetării. Pe de altă parte, colaboratorii proiectului pot oferi informații despre violența domestică și pot determina cercetătorii să înțeleagă mai bine realitatea acestei erori cu care se confruntă femeile în viața de zi cu zi, ulterior evaluatorii folosind datele pentru adoptarea unor măsuri la nivel național, pentru determinarea reorientării atitudinii societății față de acest fenomen.

Referințe:

1. CHESNAIS, C. Histoire de la violence en Occident de 1800 a nos jours. Paris: Robert Laffont, 1981.
2. TIGHINEANU, A., BUJOR, V. Caracteristica juridico-penală a infracțiunilor săvârșite cu aplicarea violenței. În: Jurnalul juridic național, 2015, Nr.3 (13).
3. BUJOR, V. ș.a. Elemente de criminologie. Chișinău: Academia MAI al RM „Ștefan cel Mare”,1997.
4. BRÎNZĂ, S., STATI, V. Articolul 201¹ “violența în familie” din Codul penal suferă de grave curențe tehnico-legislative. Partea I. În: Revista Națională de Drept”, 2013, nr.7.
5. КОЛПАКОВА, Л.А., Насилие в семье: виктимологический аспект, дифференциация ответственности и вопросы законодательной техники: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук, Казань, 2007.
6. GROS, C., Dicționar enciclopedic de psihiatrie. București: S.n., 1992.
7. RĂDULESCU, S., BANCUI, D. Sociologia crimei și criminalității. București: S.n., 1996.
8. BUJOR, V., MIRON, I., Violența sexuală: aspecte juridico-penale și criminologice. Chișinău: Centrul Ed. al Univ. Criminologice, 2001.
9. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr. 45-XVI din 01.03.2007. Monitorul Oficial nr.55-56/178 din 18.03.2008.
10. Hotărîre cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea,

- asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului nr. 270 din 08.04.2014. Monitorul Oficial nr.92-98/297 din 18.04.2014.
11. MUNTEANU, R. Tipologia violenței. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr.11,.
 12. GHERASIMENCO, V. Formele de manifestare a violenței în familie. În: Revista Națională de Drept, 2006, nr.7.
 13. BUJOR, V. Noțiunea violenței în Dreptul penal și în criminologie. În: Legea și Viața, 1995.
 14. BUJOR, V. Cu privire la esența violenței. În: Probleme actuale privind infraționalitatea: Anuar științific, ediția I. - Chișinău: Academia de Poliție, 2000.
 15. BALICA, E. Criminalitatea violentă. Tendințe și factori de risc. București: Editura OscarPrint, 2008.
 16. BOROI, A., GORUNESCU, M., POPESCU, M. Dicționar de drept penal. București: ALL BECK, 2004.
 17. CORCEA, N. Violenta asupra copilului în familie: aspecte juridico-penale. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr.4.
 18. GILLES, F., Neculau A.. Violența. Aspecte psihosociale. Iași: Polirom, 2003.
 19. CICALA, A., NICOLASECU, D. Violența domestică – cauză generatoare majoră a infracțiunii de provocare ilegală a avortului. În: Revista Națională de Drept, 2018, nr.1-3.
 20. GAGAUZ, O. Sarcina în vîrsta adolescenței. Chișinău, 2015.
 21. CÎRNAȚ, T. Studiul de fezabilitate privind aderarea Republicii Moldova la Convenția Europeană cu privire la despăgubirea victimelor acțiunilor violente. În: Revista Națională de Drept, 2004, nr.8.
 22. КОПЕНЕВА, Л. Распространенность насилия против женщин в Санкт-Петербурге и России. В: Материалы международной научнопрактической конференции “Феминистская теория и практика. Санкт-Петербург, 1996.
 23. STĂNOIU, R.M., Metode și tehnici de cercetare în criminologie, București, Edit. Academiei, 2015.
 24. OANCEA, I., Probleme de criminologie. București: ALL Educațional SA, 2008.
 25. GLADCHI, Gh. Concernul și structura personalității infractorului. În: Revista Națională de Drept, 2002, nr.3.
 26. BUCIUȘCAN, L., Determinarea profilului de personalitate al infractorului. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, Chișinău 2008.
 27. КУЗНЕЦОВА, Н.Ф. Детерминация преступности. Москва, 1985.

28. ALLPORT, G. Structura și dezvoltarea personalității, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1981.
29. TOMȘA, L., ANTONIU, G., HENTEA, T. Cunoașterea cauzelor care determină și a condițiilor care favorizează manifestările infracționale. În: Revista română de drept, 1970.
30. Криминология / Под ред. Долговой А. И. Москва: ИНФРА-М-НОРМА, 2009.
31. RĂDULESCU, S., PITICARIU, M. Devianță comportamentală și boală psihică. București: Ed. Academiei, 2009.
32. Dicționar explicativ al limbii române. Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”. București: Editura Univers Enciclopedic, 1998.
33. ПОЛУБИНСКИЙ, В.И. Правовые основы учения о жертве преступления. Учебное пособие. Горький, 1979.
34. РЫБАЛЬСКАЯ, В.Я. Уголовно-правовое, уголовно-процессуальное и виктимологическое понятие потерпевшего. În: Правоведение, № 3, 1976.
35. ШНАЙДЕР, Г.Й. Криминология. Москва: Изд. группа «Прогресс», «УНИВЕРС», 1994.
36. GLADCHI, Gh. Victimologia criminologică: o nouă orientare științifică. În: Revista Națională de Drept, 2001, nr. 11.
37. BANTUȘ, A., BÎCU, A. Violența în societatea de tranziție. Chișinău 2003.
38. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008. Monitorul Oficial nr.3-6/15 din 16.01.2009.

